

Figury braku

O prozie Stanisława Dygata

*Mojemu Nauczycielowi
Profesorowi Marianowi Kisielowi*

NR 3491

Ewa Bartos

Figury braku

O prozie Stanisława Dygata

Redaktor serii: Historia Literatury Polskiej
Marek Piechota

Recenzent
Tomasz Mizerkiewicz

Spis treści

Wstęp	7
-----------------	---

Ekonomia i brak

<i>Jezioro Bodeńskie</i>	15
Miłość i brak	15
Nie-męska niewola	18
Historia trzech kobiet	24
Więźniowie tradycji	32
Luksus miłości	41
<i>Pożegnania</i>	45
Bunt i złudzenia	45
Chęć posiadania	52
Zabawka	57
Deficyt uczuć	62
Małżeństwo	65
<i>Podróż</i>	69
Defraudacja	69
Kobiecość i władza	76
<i>Happy end</i>	80
<i>Disneyland</i>	92
Gra	92
Kłamstwo	99
Uwodzenie	105
Dar	110
<i>Karnawał, Dworzec w Monachium</i>	114
Nowy mit	114

Pragnienie i brak

Abulia	121
Kodowanie miłości	124
Podmiotowość	131
Niedosyt	135
(Anty)bohater	140
Masochizm	150
Dystans	161

Czas, wojna i brak

Pętla czasu	173
Między czasem	181
Odbiór	185
Aktualizacja.	194
Oszukać czas	200
Wojna	206
Znikająca epoka	225
Obecność	228
Zakończenie.	247
Wykaz skrótów	255
Bibliografia	257
Indeks osobowy	265
Summary	271
Résumé	273

Wstęp

Trudno o coś prostszego i bardziej ludzkiego niż pragnienie. Czemuż więc nie ośmielamy się przyznać do własnych pragnień? Dlaczego tak trudno wyrazić je słowem? Tak trudno, że aż musimy je taić, budujemy dla nich gdzieś w sobie kryptę, w której spoczywają zabalsamowane, wyczekując. [...] Podzielić się z kimś pragnieniami, nie dzieląc się ich obrazami, to grubiaństwo. Dzielić się obrazami, nie dzieląc się samymi pragnieniami, to nudne jak flaki z olejem (albo jak opowiadanie o własnych snach czy podróżach). Na takie zwierzenia niezwykle łatwo jest się zdobyć. Natomiast dzielić się wyobrażonymi pragnieniami i upragnionymi obrazami to najtrudniejsze wyzwanie. Odkładamy je więc na później. W końcu dociera do nas, że nigdy nie zdołamy mu sprostać; w tej samej chwili uświadamiamy sobie, że tym niewyjawionym pragnieniem jesteśmy my sami, na zawsze uwięzieni w krypcie¹.

Zadaniu temu, jak sądzę, próbuje w swojej twórczości sprostać Stanisław Dygat. Studium *Figury braku* jest próbą interpretacji powieści tego pisarza, ze szczególnym zwróceniem uwagi na sposób, w jaki autor *Jezióra Bodeńskiego* zapisuje w swych utworach kategorię b r a k u. Brak rozumiany jako figura myślowa, a nie retoryczna, uobecnia się na kartach utworów pisarza jako kondensator pragnień.

¹ G. AGAMBen: *Profanacje*. Przeł. i wstępem opatrzył M. KWATERKO. Warszawa 2006, s. 69–70.

Rozum ekonomiczny żywi się niedostatkiem, zanika po osiągnięciu swego celu, jakim jest likwidacja widma niedoboru. Także pragnienie żywi się brakiem.

– pisze Jean Baudrillard², a autor *Dworca w Monachium* to pragnienie w swoich powieściach podsyca.

Brak ulega tu za każdym razem przeobrażeniom, zawsze jest jednak pragnieniem czegoś. Nie odczytuję go jako niewyraźności czy nieobecności, lecz jako coś, co zawsze odnosi się do czegoś innego. Inaczej mówiąc: brak jest konkretny w swoim dopełnieniu, którym jest to coś, czego nie ma.

W prozie autora *Pożegnań* uobecnia się on binarnie. Dygat buduje zawieszenie pomiędzy cierpieniem, którego źródła należy szukać w nieobecności. W tym kontekście brak ma wiele wspólnych cech z nostalgią:

Nostalgia umieszcza ideał w przeszłości i jest to jedyna rzecz pewna, jaką można o niej powiedzieć. Zaraz potem zaczynają się komplikacje. Raz jest figurą wyobcowania, dotkliwego braku i płynącego stąd poczucia nieprzystosowania, dziś zresztą przybierającego formy, o jakich się nie śniło twórcy tego pojęcia, medykowi Johannesowi Hoferowi z Bazylei, który w roku 1688 z dwóch greckich słów: *nóstos* – powrót i *algós* – cierpienie, utworzył nazwę choroby, na jaką zapadali ludzie opuszczający rodzinne strony. Innym razem znowu jest figurą zadowolenia, a nawet szczęścia, u źródeł którego leży zapomnienie, pamięć pozbawiona bólu³.

Po przeciwnej stronie znajduje się przyjemność wynikająca z ciągłego odnawiania pragnienia.

² J. BAUDRILLARD: *O uwodzeniu*. Przeł. J. MARGAŃSKI. Warszawa 2005, s. 9.

³ M. ZALESKI: *Formy pamięci*. Gdańsk 2004, s. 11.

Opisem i analizą sposobu funkcjonowania i uobecniania się w pragnieniu braku zajmuję się w trzech rozdziałach pracy, którą podzieliłam następująco: *Ekonomia i brak*; *Pragnienie i brak*; *Czas, wojna i brak*.

Pierwszy rozdział – *Ekonomia i brak* – jest najobszerniejszy. Skoncentrowałam się w nim na wszystkich powieściach pisarza, zwracając szczególną uwagę na wątki miłosne. Standardowy, a czasami nieoczekiwany rozwój narracji o trudnych związkach między mężczyznami i kobietami świadczy o przeobrażeniach, jakim ulegają bohaterowie prozy Dygata. Okazuje się, że wybory miłosne, jakich dokonują bohaterowie powieści autora *Pożegnań*, podlegają prawu ekonomii. Racjonalne kalkulacje możliwych zysków i strat są wielokrotnie przyczyną ich położenia egzystencjalnego. Bohaterowie Dygata decydują się na pozostawanie w stanie niespełnienia. Nie zawsze ma ono wymiar erotycznego (miłosnego) niespełnienia. Jest to raczej niespełnienie w układzie społecznym.

Chronologiczna interpretacja wszystkich powieści Dygata pod kątem jednego tylko wątku pozwala uchwycić zmiany zachodzące w autorskich sposobach budowania narracji i bohatera. Okazuje się, że *Podróż* i *Disneyland* przynoszą odmienne w porównaniu z *Jeziolem Bodeńskim* i *Pożegnaniem* waloryzacje miłości. To w *Podróży* po raz pierwszy ujawni się, z większą mocą uobecniająca się później w *Dworcu z Monachium* i *Karnawale*, autobiograficzna kreacja pisarza. Zmienia się także sam bohater. Od lęklivego, uciekającego przed ewentualnością zamknięcia w zobowiązującym gorsecie kochanka (*Jezioro Bodeńskie*, *Pożegnania*), przez marzyciela pragnącego przeżyć opłaconą przygodę (*Podróż*), aktora, funkcjonującego w przestrzeni gry i kłamstwa (*Disneyland*), po świadomego dewaluacji walorów świata podstarzałego pisarza (*Dworzec w Monachium*, *Karnawał*).

Drugi rozdział, *Pragnienie i brak*, to próba znalezienia odpowiedzi na pytanie o powód, dla którego brak jest tak

ważny w strukturze powieści. Człowiek w prozie autora *Pożegnań* konstruuje swoją podmiotowość pod wpływem pragnienia, do którego wywołania niezbędne jest poczucie braku. Ciągłe oscylowanie pomiędzy spełnieniem a niespełnieniem buduje podmiotowość opartą na niedosycie. Brak pobudza bohaterów Dygata do odkrywania nowych pragnień, a przybliżanie i oddalanie podmiotu od przedmiotu pragnienia – stwarza dogodną sytuację do pobudzania i pozbawiania ich przyjemności.

Trzeci rozdział, *Czas, wojna i brak*, stanowi kontynuację rozważań z rozdziałów pierwszego i drugiego, wzbogaconą o nowy sposób rozumienia braku, zbliżający go do pojęcia nostalgii. To nowe rozumienie braku uruchamia myślenie o pamięci i wspomnieniach, o dotkliwym uczuciu pustki po stracie czegoś. W prozie Dygata bezpośrednio łączy się z doświadczeniem drugiej wojny światowej i przeobrażeniami społecznymi, jakie dokonały się w trakcie wojny oraz po jej zakończeniu. Odnosi się także do specyficznego podejścia do czasu. Dla bohaterów prozy Dygata najważniejszy jest zawsze *czas utracony*. Pragnienie powrotu do przeszłości i podsycanie braku związania z terażniejszością stanowią jedno z najbardziej bolesnych odczuć *braku* jako takiego, jako że stale odnawia się tu *doświadczenie utraty*.

W pracy nie stawiałam sobie za zadanie sformułowania definitywnych odpowiedzi na nurtujące mnie pytania. Sądzę, że możliwość uchwycenia fenomenu prozy Stanisława Dygata opiera się na zaakceptowaniu różnorodnych rozstrzygnięć. Pozwalają one zaklasyfikować pisarza do danej grupy twórców, a jednocześnie go z niej wyłączają. O Dygacie dałoby się zatem powiedzieć to samo, co o narratorze jego debiutanckiej powieści napisał Kazimierz Wyka:

[...] jako doskonały aktor wewnętrzny, swoją powierzchnię kontaktów ze światem organizuje on również po aktorsku. Inscenizuje swoje postępowanie i gesty, przed samym sobą

przegrywa i przepowiada reakcję, jakie mógł być, powinien był wykonać, lecz nie wykonał. Rządzi nim wciąż poczucie kontaktu z innymi ludźmi jako ustawicznej gry scenicznej. Co wreszcie ważne – całkiem jest świadomy zasady swojego postępowania⁴.

Studium *Figury braku*, wpisując się w dotychczasowe rozstrzygnięcia krytyczne i historycznoliterackie, jest jednocześnie próbą spojrzenia na dzieło Dygata w perspektywie ekonomii literatury. Ten wątek odczytań prowadzono marginalnie, jeśli go w ogóle podejmowano. Gdyby udało się tę problematykę lepiej tu uwyraźnić, znaczyłoby to, że dodano do dotychczasowych lektur prozy autora *Podróży* kolejną, ciekawą propozycję interpretacyjną.

Serdecznie dziękuję Rodzinie za wsparcie i cierpliwość. Przyjaciołom z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach oraz tym spoza murów mojej *alma mater* dziękuję za zrozumienie i okazaną pomoc.

Dziękuję Recenzentom mojego doktoratu Profesorowi Jerzemu Jarzębskiemu i Profesorowi Krzysztofowi Kłosińskiemu, a także Recenzentowi mojej książki Profesorowi Tomaszowi Mizerkiewiczowi za wnikliwą i życzliwą lekturę pracy oraz cenne uwagi.

Największe podziękowania należą się jednak mojemu naukowemu Mistrzowi, Profesorowi Marianowi Kisielowi. Bez Jego wsparcia, pomocy i przyjaźni nie byłabym tym, kim jestem.

⁴ K. WYKA: *Rozrachunki inteligentkie*. W: TEGOŻ: *Pogranicza powieści*. Warszawa 1989, s. 189.

Indeks osobowy

A

Adamski Jerzy 248, 258
Agamben Giorgio 7, 262
Andrzejewski Jerzy 144, 188, 250,
251, 260
Ankersmit Frank 262
Arystoteles 257, 258

B

Bachelard Gaston 35, 262
Bachtin Michaił Michajłowicz
176, 177, 199, 262
Bajkowska Irena 258
Balbus Stanisław 199, 262
Barrie James Matthew 94, 103
Barthes Roland 124, 131, 262
Bataille Georges 61, 65, 66, 152,
153, 243–245, 262
Baudrillard Jean 8, 97, 101, 106–
108, 111, 262
Beaumarchais Pierre-Augustin
Caron de 249
Beauvoir Simone de 248
Beckett Samuel Barclay 248
Bereza Henryk 188, 195, 196, 249,
258
Bergson Henri 190
Beylin Paweł 263
Białoszewski Miron 212, 213, 261
Bieńczyk Marek 124, 262

Biskup Eugeniusz 70–73, 80, 83,
84, 88, 173, 174, 178, 200, 249,
250, 258
Błażejewska Kalina 262
Błońska Janina 145, 263
Błoński Jan 35, 144, 145, 262, 263
Błoński Krzysztof 145, 263
Bojarska Anna 229, 230, 252, 259
Borowski Mateusz 145, 263
Borowski Tadeusz 213–215, 223,
261
Bow Clara 70
Brandys Kazimierz 259
Breza Tadeusz 50, 51, 160, 208,
249, 251, 259
Brodzka Alina 122, 261, 263
Bugajski Leszek 45, 57, 259
Burkot Stanisław 259
Buryła Sławomir 233–237, 242,
261, 263

C

Caillois Roger 94, 97, 98, 263
Camus Albert 141
Capote Truman Garcia 250
Choromański Michał 251
Chrystus zob. Jezus Chrystus
Chudak Henryk 35, 262
Czarnik Oskar Stanisław 263
Czechow Anton Pawłowicz 248
Czyżak Agnieszka 220, 259

D

- Dąbrowski Mieczysław 157, 195, 259
 Debussy Achille-Claude 190
 Dickens Charles John Huffam 249
 Diderot Denis 249
 Domańska Ewa 262
 Dondziłło Czesław 258
 Dutka Czesław P. 145, 259
 Dygat Magda (właśc. Magdalena Dygat-Dudzińska) 262

F

- Flukowski Stefan 251
 Freud Sigmund 49, 134, 156, 159, 160, 192, 263

G

- Galant Jan 220, 259
 Gałczyński Konstanty Ildefons 250
 Garlicki Andrzej 258
 Gautier Théophile 248, 249
 Głowiński Michał 122
 Goethe Johann Wolfgang von 71
 Goffman Erving 99
 Gogol Nikołaj Wasiljewicz 249
 Gombrowicz Witold 121, 144, 188, 197, 248–251, 260
 Goraj Jadwiga 179, 259
 Goreniov Andrzej 199, 262
 Goreniov Anna 199, 262
 Gosk Hanna 220, 221, 223, 224, 259
 Grottger Artur 230, 261
 Gutkowska Barbara 16, 43, 44, 76, 114–116, 118, 139, 142, 144, 147, 153, 154, 174, 176–178, 183, 187, 196, 197, 206–210, 212, 228–230, 259, 262

H

- Hanuszkiewicz Adam 196, 197, 259
 Has Wojciech Jerzy 261, 263
 Hegel Georg Wilhelm Friedrich 163, 165
 Hemingway Ernest Miller 248, 252
 Hofer Johannes 8
 Holoubek Gustaw 259
 Hordyński Jerzy 258
 Hörisch Jochen 66, 126, 263
 Horney Karen 150
 Huber Steffen 66, 126, 263
 Huizinga Johan 98

I

- Irzykowski Karol 249, 250
 Iwaszkiewicz Jarosław 259

J

- Janion Maria 211–213, 263
 Januszewski Tadeusz 258
 Januszkiewicz Michał 16, 17, 140–142, 149–152, 175, 211, 259, 261, 262
 Jarzębski Jerzy 11
 Jaworski Marcin 220, 259
 Jezus Chrystus 187
 Jędrusik Kalina 258
 Joyce James Augustine Aloysius 251

K

- Kafka Franz 249, 250
 Kaniecki Przemysław 230, 259
 Kant Immanuel 159
 Kapałka Regina 259
 Kardaszewski Jacek 37, 263
 Katz Janina 102, 105, 250, 252, 259

- Kąkolewski Krzysztof 196, 197, 259
Kijowski Andrzej 87, 88, 259
Kisiel Marian 11, 262
Kita-Huber Jadwiga 66, 126, 263
Kłosiński Krzysztof 11
Komar Michał 196, 197, 259
Konwicki Tadeusz 102, 196, 197, 229, 230, 259, 260
Kostka Stanisław św. 113
Kowalik Helena 262
Kowalska Magdalena 263
Kozioł Urszula 262
Kozłowski Michał 263
Krasicki Ignacy 248
Kropiwnicki Maciej 156, 264
Kruk Ewa 229, 231
Kubikowski Zbigniew 133, 259, 260
Kuncewicz Piotr 251, 260
Kwaterko Mateusz 7, 262
- L
- Lacan Jacques-Marie-Émile 155, 156, 158
Lamartine Alphonse Marie Louis de Prat de 190
Leciński Maciej 262
Lo Duca Joseph-Marie 153, 262
Lordon Frédéric 263
Louët Jean Le 27, 187, 190, 261
Luhmann Niklas 126–130, 263
- Ł
- Łoziński Jerzy 126, 263
Łukasiewicz Jacek 149, 263
- M
- Mach Wilhelm 30, 230, 250, 259, 260
Makarska Renata 260
- Małek Bogumiła 22, 58, 68, 186, 187, 252, 260
Maniewski Maciej 204, 251, 252, 260
Mann Tomasz (właśc. Paul Thomas Mann) 208, 249, 250, 251, 253
Margański Janusz 8, 262
Markowski Michał Paweł 124, 161–163, 165, 262, 263
Marks Karol 263
Matuszewski Ryszard 196, 197, 259, 260
Mencwel Andrzej 260
Michałowska Julia 263
Michałowski Piotr 151, 252, 260
Mickiewicz Adam 25, 26, 29, 187, 190
Mikurda Kuba 156, 264
Milewska Krystyna 255
Milewski Mirosław 255
Misiorny Michał 230, 260
Mityk Iwona 188, 189, 197, 198, 250, 260
Mizera Michał 102, 103, 260
Mizerkiewicz Tomasz 11
Mosakowski Marek J. 156, 264
Mrozek Sławomir 250
Mruklik Barbara 258, 260
- N
- Nałkowska Zofia 213, 261
Nerczuk Zbigniew 192, 263
Niecikowski Jerzy 196, 197, 259
Nietzsche Friedrich Wilhelm 193
Nijakowski Leszek 237, 263
Nosowska Dorota 140, 263
Nowak Tadeusz 213, 261
- O
- Ochab Maryna 61, 244, 262

- Orski Mieczysław 46, 92, 93, 152, 252, 253, 260
Osiecka Agnieszka 258
Ostaszewski Robert 262
Otwinowski Stefan 250, 251
- P**
Parnicki Teodor 149
Peiper Tadeusz 128
Pickford Mary 70, 77, 159
Piętaś Stanisław 258
Platon 153, 161
Plessner Helmuth 191–193, 263
Poręba Bohdan 230, 231
Pregerówna Janina 249, 260
Proust Marcel 208, 249, 251
Prus Bolesław 249
Przyłębski Andrzej 32, 125, 263
Puchalska Mirosława 122, 263
Pytlakowski Piotr 258
- R**
Rabelais Franciszek (właśc. François Rabelais) 188, 199, 262
Reszke Robert 134, 263
Reymont Władysław 248
Rogoziński Julian 196, 197, 259, 260
Rucińska Alicja 262
Rudnicki Adolf 251
- S**
Sade Donatien-Alphonse-François de 243
Sandauer Artur 188, 250, 260,
Sartre Jean-Paul 17, 141, 258, 263
Schulz Bruno 174, 249
Schumann Robert 199
Sédillot René 61, 263
Semczuk Małgorzata 114, 122, 260, 263
Sienkiewicz Henryk 52, 248, 252
Sikora Izabela 262
Sikorski Radosław 247
Simmel Georg 32, 124, 125, 135–137, 139, 159, 263
Skwarczyński Zdzisław 21, 100, 138, 139, 175, 188, 208, 214, 215, 228, 260, 261
Słabek Henryk 263
Sławiński Janusz 122, 263
Słowacki Juliusz 26, 187, 190, 248
Smoleń-Wasilewska Elżbieta 258
Sobolewska Anna 122, 263
Sokrates 153
Spinoza Baruch de 263
Stachówna Grażyna 261
Stachura Edward 16, 140, 259, 262
Stapkiewicz Agnieszka 178, 264
Starzewski Rudolf 145
Stendhal (właśc. Marie-Henri Beyle) 248
Sterne Laurence 249
Sugiera Małgorzata 145, 263
Swoboda Tomasz 153, 262
Szaruga Leszek 262
Szary-Matywiecka Ewa 122, 263
Szczęsna Joanna 230, 231, 261
Szeżyńska-Maćkowiak Krystyna 61, 263
Szopen (właśc. Fryderyk Franciszek Chopin) 252
- Ś**
Świdziński Wojciech 261
- T**
Tatarkiewicz Anna 35, 94, 262, 263
Termer Janusz 213, 261
Tołstoj Lew 102–104, 110
Tomasik Wojciech 121, 122
Trepte Hans-Christian 144, 175, 261

U

Uniłowski Zbigniew 251

V

Vlady Marina (właśc. Marina de Poliakoff-Baidaroff) 258

Voltaire (właśc. François-Marie Arouet) 249

W

Wasilewski Andrzej 250, 261

Wat Aleksander (pierw. Aleksander Chwat) 16, 140, 259, 261, 262

Wątkowska Małgorzata 100, 162, 248, 261

Wegner Jacek 251, 261

Węgrzyniak Rafał 27, 187, 190, 261

Witkacy zob. Witkiewicz Stanisław Ignacy

Witkiewicz Stanisław Ignacy (Witkacy) 249, 251

Wolter (Voltaire) François-Marie Arouet 249

Wolter zob. Voltaire

Wróbel Agnieszka 261

Wyka Kazimierz 10, 11, 68, 197, 213, 223, 261

Wyspiański Stanisław 144, 145, 248, 250, 263

Z

Zagajewski Adam 137, 250, 261

Zaleski Marek 8, 264

Zapert Tomasz Zbigniew 261

Zaworska Helena 261

Zieliński Stanisław 188, 250, 260

Zwolińska Agata 192, 263

Ž

Žižek Slavoj 155–158, 264

Ż

Żabicki Zbigniew 261

Żaboklicki Krzysztof 262

Żeromski Stefan 248

Żółkiewski Stefan 264

Żurek Wiesław 261

Żurowska Maria 94, 263

Ewa Bartos

Figures of Lack

On Stanisław Dygat's Prose

Summary

This dissertation attempts to interpret Stanisław Dygat's novels with regard to the manner in which he inscribes the category of lack in his *oeuvre*. Lack – understood herein as a figure of mind, and not merely a rhetoric one – manifests itself on the pages of Dygat's writings as a capacitor of desires.

This thesis is divided into three chapters: *Economics and Lack*, *Desire and Lack*, *Time, War and Lack*.

The first one reads Dygat's subsequent novels, with an emphasis placed on lack as a framework of thinking of love. Precisely, it turns out that the romantic decisions made by the protagonists depicted are governed by the principles of economics. Rational calculations, as well as assessments of incomes and expenditures of engaging in relationships, happen to be the most common reasons for sacrificing love.

The second chapter – *Desire and Lack* – endeavours to provide an answer on why lack remains vital in the structure of a novel. In Dygat's prose, the heroes construct their subjectivities through desire, which is inevitably founded on lack. The constant oscillation around fulfilment and non-fulfilment constitutes a subjectivity rooted in shortfall. Lack stimulates it in order to discover new desires, whereas the subject's approaching and distancing from the object of its desire establish a convenient position for arousing and depriving Dygat's protagonists of pleasure.

The third chapter – *Time, War and Lack* – supplements the considerations undertaken in the first two chapters with a new understanding of lack, associating it with nostalgia. This new conceptualisation allows one to re-think memory as a burning sense of emptiness induced by loss. In Dygat's *oeuvre*, this case redirects us to not only

the experience of World War II, but also the social changes that have occurred during it and in its aftermath.

In my dissertation, I have not strived for reaching the fixed answers responding to the problems posed. Still, I am convinced that the possibility of embracing Stanisław Dygat's prose should be embedded in the affirmation of a multiplicity of interpretative decisions. They provide one with an opportunity of including the writer in the particular group of authors, and, simultaneously, they draw him out from it.

Figures of Lack, aside of its placement within the contemporary criticism and literary history, endeavours concurrently to read Dygat's works through the apparatus of the economy of literature. Hitherto, such a confrontation has been either peripheral or not taken.

Translated by Michał Kisiel

Ewa Bartos

Figures de manque

Sur la prose de Stanisław Dygat

Résumé

La dissertation essaie d'interpréter les romans de Stanisław Dygat en tenant compte de la façon dont l'auteur du *Lac de Constance* inscrit dans son œuvre la catégorie de manque. Le manque – compris comme une figure de pensée et non celle de rhétorique – se manifeste sur les pages des ouvrages de Dygat comme un condensateur de désirs.

La thèse a été divisée en trois chapitres : *Économie et manque, Désir et manque, Temps, guerre et manque*.

Le premier chapitre constitue l'interprétation des romans subséquents de l'écrivain et met un accent particulier sur le manque en tant que principe construisant la manière de penser à l'amour. Il s'avère que les choix amoureux des héros de cette prose sont gouvernés par la loi de l'économie. Ainsi, calculs rationnels, évaluation de profits et pertes éventuels résultant de l'engagement dans une relation sont la raison la plus commune du renoncement à l'amour.

Le deuxième chapitre, *Désir et manque*, constitue la tentative de trouver la réponse à la question sur la cause pour laquelle le manque est tellement important dans la structure du roman. Dans la prose de Dygat, les héros construisent leur subjectivité grâce au désir qui se fonde justement sur le manque. Une oscillation continue entre l'accomplissement et le non-accomplissement édifie la subjectivité basée sur l'insuffisance. Le manque incite à découvrir de nouveaux désirs, alors que le rapprochement et l'éloignement du sujet de son objet de désir créent une situation convenable à inciter les protagonistes au plaisir ou à les en priver.

Le troisième chapitre, *Temps, guerre et manque*, constitue la continuation des réflexions entreprises dans les deux chapitres précédents,

enrichie d'une nouvelle manière de comprendre le manque, ce qui l'approche en effet de la notion de nostalgie. Cette nouvelle compréhension du manque provoque la réflexion sur la mémoire et sur les souvenirs, sur un sentiment douloureux de vide causé par une perte. Dans la prose de Dygat, cette réflexion s'unit directement avec les expériences liées à la Seconde Guerre mondiale ainsi qu'avec les transformations sociales qui se sont produites durant et après la guerre.

Dans ma dissertation, je ne me suis pas proposé de formuler des réponses définitives aux questions qui m'intéressent. Je pense cependant que la possibilité de saisir le phénomène de la prose de Stanisław Dygat s'appuie sur l'acceptation de différentes solutions. Elles permettent de classer l'écrivain dans une catégorie d'auteurs donnée, mais, en même temps, elles l'en retirent en quelque sorte.

Figures de manque, tout en s'inscrivant dans les études critiques et historico-littéraires contemporaines, constitue à la fois une tentative d'analyser l'œuvre de Dygat du point de vue de l'économie de la littérature. Une telle approche interprétative était jusqu'à présent soit marginale, soit presque entièrement négligée.

Traduit par Paweł Kamiński

Redaktor Małgorzata Pogłódek
Projektant okładki i stron działowych Zenon Dyrzka
Fotografia na okładce Elżbieta Gorzelak
Redaktor techniczny Barbara Arenhövel
Korektor Joanna Zwierzyńska
Łamanie Edward Wilk

Copyright © 2016 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-8012-998-6
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-8012-999-3
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo.us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 17,25. Ark. wyd. 15,0.
Papier offset. III kl., 90 g. Cena 28 zł (+ VAT)

Druk i oprawa
„TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.
ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław